

J.J. Cremer.

Bruur Joapik: Liefde versus Afgunst en Haat.

Een analyse van de novelle "Bruur Joapik" uit 1860 van J.J. Cremer, met de nadruk op de belangrijkste thema's, personages en plotpunten. Jacob Cremer documentatiecentrum, 2025.

Een verhaal over een familie in de Betuwe, waarbij Hannes en zijn jongere, naïeve broer Joapik, centraal staan. Hannes koestert een diepe afgunst jegens zijn zwager Reindert en diens welvarende familie. Na het overlijden van hun vader, die Joapik en zijn zus Riekske bevoordeeld lijkt te hebben, uit Hannes zijn bitterheid uit in pogingen om Joapik te manipuleren en zijn geluk met Hanske te dwarsbomen. De novelle culmineert in een dramatische gebeurtenis waarbij Hannes, in een poging tot brandstichting uit jaloezie, ernstig gewond raakt en Joapik hem redt. Het verhaal eindigt met een boodschap over vergeving en liefde, waarbij de families elkaar vinden en Joapik en Hanske een gelukkige toekomst tegemoet gaan.

Hoofdthema's:

1. Liefde versus afgunst en haat is het centrale conflict van de novelle. Aan de ene kant staat het gezin van Riekske en Reindert, gekenmerkt door liefde, voorspoed en harmonie. Aan de andere kant staat Hannes, vertegenwoordiger van nijd, afgunst en bitterheid, die zijn eigen familie, vooral zijn vrouw Janneke, meesleurt in zijn negativiteit.

- Hannes' interne monoloog onthult zijn afgunst: "Den Reindert! Giesteren het ie de letste kornvrucht goaf en goed noar binnen gehaald. Ikke: de halfscheidung schroaler gewas; bij mien is al den tabak vervrêten van de slek'; bij hum: 'en blad van geweld! Vervliemd: den duuvel lupt alles mee. Geld het ie zat; de heugste merkt kriegt ie van alles; met 'et joar al 'en kiend! en weer een op kommen. Alles veur hum; mien alles tegen! Zoo'n rechtveerdigheid doar heb ik geen begriep van....!".

- De liefde van vader Huibert, die op zijn sterfbed "Liefde!" stamelt, dient als een leidraad en uiteindelijk als een overwinning op de haat van Hannes. Dit wordt bevestigd aan het einde: "Liefde had voader gesproken, en liefde dat bleef 'et."

- Hannes' haat culmineert in zijn kwaadaardige leugen tegen Joapik over het vermeende verbod van hun vader op diens huwelijk: "'Hannes, zaidie toen ie lei te starven: Hannes, zaidie toen - as Joapik t'oavend of mergen zoo gek wier oan vrouw of oan trouw te denken, zeg 'em dan Hannes, dat voader 't hum op zien starfbed verbooi.... umdat.... umdat ie dan diep ongelukkig zou wêzen."

2. Onschuld en puurheid versus corruptie en leugen: Joapik en Hanske belichamen de onschuld en oprechtheid, terwijl Hannes de corruptie en leugen vertegenwoordigt.

◦ Joapik wordt herhaaldelijk als "onneuzel" beschreven, niet vanwege intellectuele gebreken in alles, maar "onneuzel ien 't kwoaje, en - d'r zin moar 'en bietje mins die dat veur heel verstandig houen." Dit benadrukt zijn morele zuiverheid en onvermogen tot bedrog.

◦ Hanske's ziel wordt beschreven als "blank as 't zieltje van Hanske.". Haar liedjes over de "reine" weerspiegelen dit thema.

◦ Hannes' leugens, zoals het verdraaien van vaders laatste woorden en het toeschrijven van de brandwonde van Joapik aan diens eigen onvoorzichtigheid, staan hier haaks op. De novelle confronteert Hanske en Joapik direct met Hannes' "malleproat" en "gekkeproat".

3. Het Lot en Goddelijke voorzienigheid: De aanwezigheid van de ooievaar ("uiver") en de frequentie van onweer symboliseren het lot en de goddelijke invloed op het leven van de personages.

◦ De ooievaar op het dak van 't Hoogeland wordt geassocieerd met zegen en geluk, vooral bij de geboorte van Reinderts zoon: "'en uiver op 't huus, zêgen ien huus, dát zeggen ze ien de Bêtuw." De ooievaar keert zelfs terug naar het dak van De Lagekamp zodra het geluk daar ook intreedt.

◦ Het onweer dient als een metafoor voor de innerlijke onrust en het kwaad dat Hannes met zich meedraagt. De "onweerswolk" die Hannes vertegenwoordigt, wordt beschreven als "lillikke!". Het moment van Hannes' dood vindt plaats tijdens een zwaar onweer.

◦ Hannes' verlangen om "de weind kos drêjen" en controle te hebben over het "onweer", toont zijn verzet tegen het lot en zijn wens om kwaad te doen.

Belangrijkste Ideeën/feiten:

- Contrasterende boerderijen: "Het Hoogeland" van Reindert en Riekske staat symbool voor voorspoed en geluk, terwijl "De Lagekamp" van Hannes en Janneke armoede en onvrede vertegenwoordigt. Dit wordt direct in de beschrijving van de boerderijen na vaders dood weergegeven: "De eerste kiekt vroolik en helder, de tweede sloaperig! De eerste stêkt schoonjes ien 't mergenpak, de tweede weet niet wóar d'r kous' en schoen' zin gebleven."

- Vader Huiberts nalatenschap: De vader sterft met het woord "Liefde!" op zijn lippen. Zijn testament bepaalt dat de boedel vijf jaar onverdeeld moet blijven onder Hannes' beheer, waarna Riekske en Joapik elk een derde van de opbrengst zouden ontvangen. Dit is een bron van diepe wrok voor Hannes, die zich uitgebuit voelt en zijn broer en zus van vleierij beschuldigt.

- Hannes' Karakter: Hannes is een bitter, jaloers en achterdochtig man. Hij is overtuigd dat Riekske en Joapik door vleierij bevoordeeld worden, terwijl hij, die de zorg voor zijn vader droeg, vergeten wordt. Hij uit constant zijn klachten en zijn afgunst, zelfs tegenover zijn vrouw Janneke. Zijn obsessie met het steken van slakken op zijn tabaksland dient als een symbolische weerspiegeling van zijn innerlijke strijd en zijn pogingen om het "kwaad" (de slakken) te bestrijden, terwijl hij zelf kwaadaardige gedachten koestert.

- Joapik's "Onnozelheid": Joapik is niet intellectueel onnozel (hij kan goed rekenen en psalmen zingen), maar moreel onnozel. Hij is niet in staat tot valsheid of bedrog, en gelooft in eerste instantie de leugens van zijn broer Hannes. Zijn zuiverheid is een belangrijk aspect van zijn karakter. Hij kent het "zieltje van Hanske, krek zoo goed als de mergen- en oavendzang."

- Hanske's Liefde: Hanske, ondanks haar aanvankelijke aarzeling en verwarring, beseft dat Joapik's puurheid en goedheid van grotere waarde zijn dan uiterlijke schijn of rijkdom. Haar liedjes en haar

interactie met Joapik benadrukken het belang van innerlijke reinheid. Zij is degene die hem uiteindelijk van Hannes' leugen bevrijdt.

- De dood van Hannes: Hannes' dood is een direct gevolg van zijn poging tot brandstichting, een daad gedreven door pure afgunst en haat. Het is Joapik, die onder de hooiberg schuilde, die hem betrapt en de brandende lucifersdoos uit zijn hand ruikt, waarna Hannes in zijn vlucht tegen een kar botst en sterft. De officiële verklaring van de burgemeester en dokter is dat het een ongeluk was: "Um de rêgen weer hoastig naar huus gelopen, het ie ien't duuster de kar niet gezien; dóar tegen oan, en 't borstbein kapot!" Dit toont de terughoudendheid om de ware aard van Hannes' daad te onthullen, waarschijnlijk om de familie te beschermen en de vrede in het dorp te bewaren.
- Verzoening en geluk: Na Hannes' dood keert de rust en het geluk terug in beide families. Janneke, bevrijd van de invloed van Hannes' bitterheid, vindt ook vrede. Riekske en Reindert bieden haar steun en liefde. Joapik en Hanske trouwen en krijgen een kind, genaamd Huibert, naar hun overleden vader, symbolisch voor de voortzetting van de "Liefde" die hij uitdroeg. De ooevaar verschijnt nu ook op het dak van De Lagekamp, wat hun hernieuwde geluk bevestigt.

Belangrijke Momenten:

- Vader Huiberts sterfbed: De scène waarin de vader sterft, zijn voorkeur voor Riekske en Joapik uitspreekt, en "Liefde!" stamelt, zet de toon voor de conflicten en de uiteindelijke verzoening.
- Hannes' wrok over het testament: Dit onthult de diepte van zijn afgunst en zijn beschuldigingen van vleierij aan het adres van Riekske en Reindert.
- Joapik's liefdesverklaring aan Hanske: Een moment van onschuldige verliefdheid, onderbroken door Hannes' leugen.
- Hannes' brandstichting: Het dramatische hoogtepunt waarin Hannes' haat culmineert in een poging tot brandstichting, en zijn daaropvolgende fatale ongeluk.
- Hannes' dood en de onthulling van Joapik's aanwezigheid: Het moment waarop de waarheid over Hannes' intentie wordt onthuld, maar verzwegen door Joapik en later door de autoriteiten.
- De huwelijken van Joapik en Hanske, en Koendert en Kaatje: Deze gebeurtenissen symboliseren de overwinning van liefde en geluk.
- De geboorte van Joapik's en Hanske's zoon, Huibert: De cirkel is rond; de liefde van de vader wordt voortgezet in de volgende generatie, en geluk omringt uiteindelijk ook De Lagekamp.

De novelle "Bruur Joapik" is een verhaal over de kracht van liefde en vergeving, en hoe deze uiteindelijk de destructieve krachten van afgunst en haat overwinnen. De personages dienen als archetypen van deze conflicterende krachten, en het verhaal volgt hun paden naar verlossing of ondergang.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 29 augustus 2025.

